

## 18 MART 1915 ÇANAKKALE DENİZ SAVAŞI: SEBEPLERİ, GELİŞİMİ ve SONUÇLARI

Yaşar SEMİZ\*

### ÖZET

*Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişinden sonra Çarlık Rusya'sının talebi üzerine İngiltere ve Fransa'nın Çanakkale Boğazı'na karşı 18 Mart 1915'de donanma ile düzenledikleri saldırı ele alınmakta ve savaşın sebepleri, gelişimi, beklentileri ve sonuçları 1915 yılının Kasım ayından itibaren içinde bulunulan psikolojik durum da göz önüne alınarak değerlendirilmektedir.*

*Çalışma giriş bölümünü takip eden "Neden Çanakkale?, Çanakkale Savaşı Sırasında İstanbul'da Durum Ne İdi?, Çanakkale Tahkimatı, 18 Mart Öncesi Çanakkale'ye Yapılan Öncü Taarruzlar, 18 Mart Çanakkale Deniz Savaşı ve Sonuç" bölümlerinden oluşmaktadır.*

### ANAHTAR KELİMELER

*Çanakkale Savaşı, 18 Mart, Donanma,  
Mayın, Churchill, Cevat Paşa*

### THE GALLIPOLIS WAR OF MARCH 18TH, 1915: CAUSES, PROCESS AND CONSEQUENCES

### ABSTRACT

*This study aims to analyze the attacks of British and French Navies against the Gallipolis Sea-way on 18 March 1915, which was a direct response to their ally's, Russian, urgent call for help against the Ottoman Empire's entering the First World War on German side. The paper probes to causes, expectations, process and consequences of this war within the context of psychological modes of the great powers of the time.*

*After a brief introduction on the importance of the straits, the study deals with following subtopics. How was the situation in Istanbul during the war? The Gallipolis fortifications and allies' incursive attacks prior to March 18th against it. Finally, the Naval Warfare that took place on 18 March 1915 and its military and political consequences.*

### KEY WORD

*The Gallipolis War, 18 March, Naval Warfare,  
Sea mine, Churchill, Cevat Pasha,*

---

\* Yard.Doç.Dr., S.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Öğretim Üyesi.

**Giriş:**

Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi'ni önündeki mavilikle, çevresindeki yeşilliği dar ve kıvrık bir uzanışla Ege Denizi'nden ayırıyor. Şehrin üst kıyısında boğazı daraltmak için kıvrılan tepenin açık kahverengi toprağına beyaz büyük bir ay yıldız çizilmiş. İki tarafına da büyük ve beyaz rakamlarla 18 Mart 1915 yazılmış. Yazı Çanakkale Savaşı ile birlikte düşünülünce kanla yazılmış bir destanı hatırlatıyor.

Birinci Dünya Savaşı'nın öncesinde savaşın muharip devletleri hesaplarını Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalacağı anlayışına göre yapıyorlardı. Ancak 1914 yılının ilk baharında Osmanlı Devleti'ni son derece rahatsız eden iki konu ülkeyi ister istemez Birinci Dünya Savaşı'nda Orta Avrupa devletlerinin yanında yer almaya doğru itti.

Bunlardan birincisi, Balkan Savaşları sırasında Yunanistan'ın ele geçirdiği ve Anadolu yarımadasını çevreleyen Ege adaları idi.

İkincisi ise Rusya'nın tarihten gelen boğazlar konusundaki tutumundan kaynaklanıyordu. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na fiilen katılmasından sonra İtilaf Devletleri tarafından İstanbul'un kesin olarak Türklerin elinden alınacağını düşünen Rus Hükümeti, İstanbul ve Boğazlar civarındaki arazilerin kendilerine bırakılması için Dışişleri Bakanları Sergei Sazonov aracılığı ile İngiliz ve Fransız Hükümetlerine başvurdu<sup>1</sup>. İngiltere'nin Rus Hükümetinin bu talebine verdiği cevapta "Eğer savaş zaferle bitecek olursa, İngiltere, kendilerinin Osmanlı İmparatorluğu arazisine ya da başka yerlerdeki arazilerde (özellikle İran) yapacakları taleplerinin olumlu karşılanması kaydı ile İstanbul ve Boğazlar hakkındaki Rus taleplerini tasvip edecektir" deniyordu<sup>2</sup>.

İngiltere için Rusların Boğazlar hakkındaki tezlerini kabul etmek bir zorunluluktu. Çünkü 1915 yılında Rusların Orta Avrupa ittifak grubu ile ayrı ayrı barış yapması kendileri için telafisi çok vahim sonuçlar doğurabilirdi.

Fransa ise uzun süre Rus taleplerine sıcak bakmadı. Fransa'nın geleneksel doğu politikasının ünlü savunucusu Poincare, Papalık makamının ve Fransa Hükümetinin İstanbul'un Ruslara bırakılması fikrini onaylamadığını

<sup>1</sup> **Kader Yılları S. Sazonov'un Anıları**, Çev. Betil Önuçak, yayına haz. Sebahattin Özel, İstanbul 2002, s.291-301.

<sup>2</sup> Andre Mandelstam, **Yirminci Yüzyılda Rusya'nın Akdeniz'e Çıkış Politikası**, Çev. Nihat Erim, Ulus, 01.11.1946, tefrika no: 55; Ayrıca bak, "*İstanbul ve Boğazlar 1915'te İngiltere Tarafından Çar Rusya'sına Vâdedilmiştir?*", Yeni Sabah, 24-26 Şubat 1946.

açıkladı. Poicare, bu gaye ile bir yandan politik gelenekleri hiçe sayarak Rus delegasyonunu baskı altına almaya çalışırken, diğer taraftan “Rusya daha Çanakkale harekâtına katılmadı, söz verdikleri yardım görünürlerde yok. Eğer İstanbul düşerse bunda Rusya’nın hiçbir katkısı bulunmayacaktır. Kaldı ki Yunanistan da İstanbul’da Rusları görmektense şehrin Türklerin elinde kalmasını tercih eder. Eğer (Ruslara) şimdiden İstanbul’u almaları iznini verirsek savaşa ve özellikle Almanya’ya karşı ilgilerini kaybedecektir” diyerek hükümetine İstanbul konusunda Rusya’yı devre dışı bırakmasını önerdi<sup>3</sup>. Ancak Almanya’nın Akdeniz’de oluşturduğu tehditten sonra Fransız Hükümeti, Rusya’nın Boğazlar konusundaki düşüncelerine itiraz etmekten vazgeçti. Çünkü Rus donanmasının Akdeniz’de Fransız donanmasına katılması ile itilaf donanması, Almanya, Avusturya-Macaristan donanmasına karşı Fransa’ya tartışmasız bir üstünlük sağlamış olacaktı.

Diğer taraftan Fransa’nın İstanbul ile ilgili Rusya’ya güvence verdiği dönemde Rusya, henüz Boğazlarda yapılmakta olan askerî harekâta katılmış bulunmuyordu. Bu husus müttefikler arasında tamamen güven esasına dayanan ilişkiler bakımından dikkat çekicidir. Ancak aynı süreçte Rus ordularının müttefik devletler lehine batı cephesinde bütün Avusturya-Macaristan ordusu ve Alman ordusunun da büyük bir kısmını üzerine çekmiş olduğunu unutmamak gerekir. Ruslar bu cephedeki hareketleri ile müttefikleri tarafından kazanılan Marn zaferinde büyük pay sahibidir. Bundan başka Ruslar Kafkas cephesinde Türk ordusuna karşı da savaşıyordu. Ancak 1914 yılının Aralık ayında bu cepheden batı cephesine kaydırıldığı kuvvetler yüzünden Türk ordusu karşısında zor anlar yaşamaya başlamıştı. Bu yüzden Grandük Nikola, 2 Ocak 1915’de İngiltere’ye müracaat ederek Boğazların adını kullanmayarak Türkiye’nin herhangi bir zayıf noktasına karşı yeni bir cephenin açılıp açılmayacağı ve müttefiklerin kendilerine askerî malzeme konusunda yardımda bulunup bulunamayacakları konusunda görüşlerini sordu<sup>4</sup>. Bu soruya İngiliz Birinci Lord’u Kitchner’in verdiği cevap “Türk mukavemetinin kırılmasının müttefiklerin ortak menfaatleri icabı olduğunu ve bunun için de İngiltere’nin Osmanlı Devleti’ne karşı harekete geçeceğini bildirdi<sup>5</sup>. Fakat hala bazı tereddütlerini giderebilmiş değildi. “Kafkasya’da Ruslara ciddi surette nefes aldırtmak için ne yapabileceğimizi bilmiyorum. Türklerin kuvvetlerini Edirne’den çekerek Karadeniz yoluyla Kafkas Cephesine sevk ettikleri muhakkaktır. Bizim ciddi bir ihraç hareketi için hazırlanmış kıtalarımız da yok.

<sup>3</sup> H. George, **Çanakkale ve Fransızlar**, çev. Nejat Dalay, Ankara 1974, s.156.

<sup>4</sup> Mandelstan, **age**, tefrika 56.

<sup>5</sup> Mandelstan, aynı yer.

Ancak Türk askerlerinin şarka (doğuya) geçmelerine manî olabilecek yegâne müsbet iş, boğazları elde etmek suretiyle mümkün olabilir” kanaatindeydi<sup>6</sup>. Bu itibarla donanma komutanı Lord Fisher’in görüşlerini aldı. Lord Fisher Amirallik Birinci Lord’luğuna yazdığı mektupta Türkler aleyhine harekete geçilmesi lüzumu üzerinde durdu. Onun fikrine göre, bu harekâta Yunanistan ve Bulgaristan’ı da iştirak ettirmek ve İngiliz askerî kuvvetini de yetmiş beş bin rakamından daha az tutmamak lazımdı. Balkanlar, Yunanistan ve Bulgaristan üzerinden zorlanırken, donanma da büyük hazırlıklarla Çanakkale’ye karşı hücumu geçecekti<sup>7</sup>.

Churchill ise o tarihe kadar, Çanakkale seferini bir kara savaşı olarak düşünmüştü. Ancak o da Fisher’in projesinden etkilendi. Bu harekâtın sonucunda elde edilecek siyasî ve askerî neticelerin semerelerini toplamak için, teşebbüsün icap ettireceği riskler göze alınabilirdi. Bunun üzerine Lord Fisher’in de onayını alarak Akdeniz donanması komutanı Amiral Carden’e şu telgrafi çekti: “Boğazların donanma tarafından ele geçirilmesini mümkün görüyor musunuz? Bu harekât için, burada mayın tarayıcı gemilerle takviye edilen eski tip gemilerin kullanılması münasip görülüyor. Neticenin ehemmiyeti, büyük zararı göze aldirabilir”<sup>8</sup>.

İki gün sonra, Amiral Carden’in verdiği cevapta “Boğazların derhal ele geçirilmesinin mümkün olamayacağını kaydetmekle beraber gitgide gelişecek harekât neticesinde zorlanarak da olsa muvaffakiyete ulaşılacağı...” belirtiliyordu<sup>9</sup>.

Bunun üzerine Carden’e geniş çaplı bir plan hazırlanması emri verildi. Amiral Carden’in planı dört maddede özetlenebilir<sup>10</sup>.

- 1- Boğaza girişteki savunma tesislerini tahrip etmek.
- 2- Boğazın içinden Kepez Burnu’na kadar olan savunma tesislerini baskı altına almak ve susturmak.
- 3-Çanakkale ve Kilitbahır savunma tesislerini zayıflatmak ve susturmak.

---

<sup>6</sup> Lewis Broad, W. Churchill'in Siyasî Hayatı, Çev. Cihad Baban, Vatan Mat., İstanbul 1945, s.83.

<sup>7</sup> Broad, **age**, aynı yer.

<sup>8</sup> Broad, **age**, aynı yer.

<sup>9</sup> Broad, **age**, aynı yer.

<sup>10</sup> Thomaz, **age**, s.17; Esat Paşa, **Çanakkale Anıları**, İstanbul 1975, s.25; Abidin Dav'er, "18 Mart Zaferini Nasıl kazandı!", Cumhuriyet, 18 Mart 1953.

4- Mayın tarlalarını temizleyerek bir geçit açmak; Çanakkale ve Kilitbahır'ın üst kısmındaki savunma tesislerini susturup Marmara Denizi'ne girerek İstanbul'a ulaşmak.

Bu planda göze çarpan hususiyet, harp temposunun ağır tutulması ve Türk müdafaa hatlarının ağır bombardımanlarla tahrip edilerek gemilerin güvenlik içinde ilerlemesine imkân tanımaktı.

13 Ocak 1915'te İngiliz harp komitesi bir kere daha toplandı. Churchill, Amiral Carden'den aldığı izahatı komiteye sundu. Amiral Fisher, kara desteği olmadan zafere ulaşmanın kolay olmayacağı fikrini ileri sürdü. Ancak Başbakan Lloyd George ve Lord Kitchner'de Churchill gibi Amiral Carden'in planını uygun görmesi üzerine harp komitesi, Çanakkale seferinin açılmasına oybirliği ile karar verdi<sup>11</sup>.

#### **A- Neden Çanakkale?**

Neden Çanakkale? sorusunun cevabı Alman Generali Falkenhayn'ın "Karadeniz ile Akdeniz arasındaki Boğazlar Antant Devletlerine kapanmazsa Almanya ve müttefiklerinin zafer elde etmeleri zorlaşır. Boğazlar açık kaldıkça İngiltere ve Fransa ile Ruslar arasında irtibat devam eder ve Ruslar ayrı kalmaktan kurtulurlar. Boğazların açık bulunması onlar için askerî zafer kadar önemlidir"<sup>12</sup> şeklindeki açıklamasında aranmalıdır. Bu yüzden Almanya, 02 Ağustos 1914 günü Osmanlı devleti ile Sait Halim Paşa'nın yalısında ittifak antlaşmasını imzaladıktan sonra Osmanlı Devleti'ni fiilen savaşın içine çekebilmek için Amiral Souchon komutasındaki Goben ve Breslav gemilerine 03 Ağustos 1914'te İngiliz filosundan kurtulmak bahanesiyle Çanakkale'ye geçmesi emrini verdi.

Gemilerin Çanakkale'den geçmesi ciddi tartışmalara sebep oldu. Hem Rusya hem de İngiltere Osmanlı Devleti'ne ayrı ayrı birer nota vererek bu davranışın tarafsızlık ilkelerine uymadığını, iki geminin derhal Osmanlı kara sularından çıkarılmasını ya da silahlardan arındırılmasını, Alman mürettebatlarının da ülkelerine iadesini istediler<sup>13</sup>. Gelişmeler üzerine Osmanlı Devleti, iki geminin daha önce İngiltere'den sipariş edilen, fakat bitirilmelerine rağmen savaş gerekçesi ile verilmeyen gemilerin yerine satın alındıklarını

<sup>11</sup> Broad, **age**, s.84; C. Monus, "*Çanakkale Zaferi*", Sonhavadis, 18 Mart 1958.

<sup>12</sup> M. Kanad (der), "*Yabancılar Göre Birinci Cihan Harbinde Çanakkale Seferinin Açılmasını Gerektiren Sebepler*", Türkiye Eski Muharipler dergisi, Sayı 3, Mart 1967, s.636.

<sup>13</sup> Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Menteşe'nin Anıları, Giriş İsmail Arar, Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul 1986, s.191-192. (kısaltma Menteşe)

duyurdu. Goben “Yavuz”, Breslav “Midilli” oldu. Alman mürettebatına Türk üniforması giydirildi, gemilerin gönlerine de Osmanlı bandırası çekildi<sup>14</sup>.

Herşey düzelmiş ve tarafsızlığın devamı sağlanmış gibi görünüyordu. Fakat 20 Ekim 1914’te Enver Paşa Almanya’nın baskısı ile savaşa girmeyi kabul etti. Bu gelişme Enver Paşa’nın bir-iki yakın arkadaşı dışında Meclis-i Mebusan’dan gizlenmişti<sup>15</sup>.

Almanya, tarafsız kalmak niyetindeki Osmanlı yönetimini bir oldu-bitti ile savaşa sürükleyebilmek için 21 Eylül 1914’te Enver Paşa’nın onayı ile tatbikat için Karadeniz’e açılmış olan Amiral Souchon komutasındaki Yavuz ve Midilli gemileri 29 Ekim 1914’te Sivastopol’u, ertesi gün de Odessa’yı topa tuttu<sup>16</sup>. Bunun üzerine 2 Kasım’da Rusya, 5 Kasım’da İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etti. 11 Kasım’da da Osmanlı Devleti anılan devletlere savaş ilan ederek fiilen Almanya’nın yanında savaşa girmiş oldu<sup>17</sup>.

Osmanlı Devleti’nin savaşa girmesi ile İngiltere ve Fransa’nın müttefikleri Rusya’ya yardım edebilecekleri en kestirme yol tamamen kapandı. Bu gelişme Rusya’da Çarlık Hükümetinin durumunu iyice zorlaştırdı. Bir taraftan Almanya’ya karşı yürütülen savaşın yol açtığı yıkım ve ağır yük, diğer taraftan da ülke içinde giderek tırmanan sosyo-politik buhranlar söz konusuydu<sup>18</sup>. Her ne kadar Avrupa Cephesinde savaş ilk birkaç haftadan sonra hızını yitirmiş ve Rusya sayısal çoğunluğu ile Almanlara karşı kısmi bir başarı elde etmeyi başarmış ise de, silah, cephane ve teçhizat imkânlarının her geçen gün azalması takviye ihtiyacını gerekli kılıyordu.

<sup>14</sup> Mentеше, **age**, s.189-191; Mithat Şükrü Bleda, **İmparatorluğun Çöküşü**, İstanbul 1979, s.79-80; Cemal Paşa, **Hatıralar**, Yayına haz. Behçet Cemal, İstanbul 1977, s.157-163; İki geminin alınması Karadeniz’deki deniz hakimiyetinin Osmanlı Devleti’nin eline geçmesine sebep oldu. Böylece Rusya’nın 1914 Şubat’ındaki İstanbul’a baskın planı da suya düştü.

<sup>15</sup> Lütfi (Simavi) Bey, **Osmanlı Sarayı’nın Son Günleri**, Yayına haz. Şemsettin Kutlu, Hürriyet Yay., Tarih dizisi 2, İstanbul, tarihsiz, s.340-342; Bleda, **age**, s.80-83.

<sup>16</sup> Liman Von Sanders, **Türkiye’de 5 Yıl**, Çev. M. Şevki Yazman, İstanbul 1968, s.47-48; Cemal Paşa, **age**, s.169-181.

<sup>17</sup> Mentеше, **age**, s.53; Cemal Paşa, **age**, s.177-179.

<sup>18</sup> Mete Tuncoku, "**Çanakkale Savaşları ve İngiliz-Japon Diplomasisi**", Çanakkale Savaşlarının Sebep ve Sonuçları Uluslar arası Sempozyumu, Çanakkale 14-17 Mart 1990, Ankara 1993, s.68-80.

İngiltere, savaşın başında tarafsızlığını ilan eden Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında savaşa katılmasından sonra her an kendileri için hayati önem taşıyan Süveyş Kanalı'na saldırabileceği endişesini taşıyordu<sup>19</sup>.

Çünkü Süveyş Kanalı İngiliz emperyalizminin şah damarı idi. İngiltere'nin ana vataniyle Hint Okyanusu'ndaki sömürge ülkeleri arasında bulunan ülkeleri birbirine bağlayan köprü konumundaki Mısır, bölgede İngiltere'nin ana direği durumundaydı. Osmanlı Devleti'nin Filistin sınırından oldukça yakın, sadece ondan Süveyş kanalı ile ayrılmış olarak bulunması İngiltere'yi tedirgin ediyordu. Eğer Süveyş Kanalı ve Mısır Almanya'nın desteğindeki Türklerin eline geçerse İngiliz Dünya İmparatorluğunun temelleri sarsılabilirdi<sup>20</sup>.

Öte yandan Osmanlı Devleti Müslüman topluluklarının da önderi konumundaydı. Halife sıfatıyla Osmanlı Sultanı, İslam dünyasında büyük saygı görüyordu. İstanbul'dan verilecek direktiflerin müslümanların yaşadıkları her yerde dikkate alınacağından genel olarak kabul görüyordu. İngiltere'de en kalabalık müslüman nüfusa sahip bir güçtü. İstanbul'dan harekete geçirilecek bir ihtilal hareketi, hem İngiliz hem de Fransız emperyalizmi için önlenmesi güç bir tehdit haline gelebilirdi.

Bu sebeple, Ağustos 1914'te patlak veren savaşın başından beri Osmanlı Devleti'ni savaşın dışında tutmaya ve böylece Yakındoğu'da huzurun devamını sağlamaya çalışmış fakat bunu başaramamıştı. Artık İngiltere'nin bütün çabası Osmanlı Devleti'ni zararsız hale getirme noktasında yoğunlaşmıştı. İlk olarak Balkan yarımadasında yeni müttefikler kazanmaya ve bu suretle Türkiye'yi savaş dışı kalmaya zorlamak istedi. Ancak İngiltere'nin bu girişimi Bulgaristan'la olduğu kadar bir takım olumlu emareler görülmesine karşın Yunanistan'la da başarısızlığa uğradı. İngiltere için Osmanlı Devleti'ne bir askerî harekâta bulunmaktan başka bir çare kalmamıştı. En etkili hücum yönü Türklerin kuvvet merkezi olan İstanbul'a karşı olacaktı<sup>21</sup>.

Oraya giden en kestirme yol da Çanakkale'den geçiyordu. Bu yüzden İngiliz Harbiye nazırı Lord Kitchner, Osmanlı Devleti'ni en kolay ve kestirme yoldan savaş dışı bırakabilmek için stratejik hedef olarak gördüğü İstanbul'a

---

<sup>19</sup> Karl Stirling Scheide, "*Aviation in the Dardanelles Campaign*", Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Sempozyumu, Çanakkale 14-17 Mart 1990, Ankara 1993, s.91-101.

<sup>20</sup> Carl Mühlman, **Çanakkale Savaşı, Bir Alman Subayı'nın Notları**, Çev. Sedat Umran, İstanbul 1988, s.49-50.

<sup>21</sup> Mühlman, **age**, s.50.

ulaşabilmek gayesiyle Çanakkale'ye bir askerî gösterinin tertiplenmesi gerektiği fikrini ortaya attı. 23 Kasım 1914 tarihinde yapılan kabine toplantısında Bahriye nazırı Churchill, Mısır'ın muhafazası ve Süveyş Kanalı'nın güvence altına alınması, Balkan devletlerinin Almanya'nın yanında savaşa girmelerinin engellenmesi, Rusya ile doğrudan irtibat kurularak Rusya'nın ihtiyaç duyduğu silah ve malzeme sevkinin sağlanması ve Rusya'dan, kendilerinin ihtiyaç duyduğu gıda maddelerinin alınması, henüz tarafsız konumda bulunan İtalya'nın kendi saflarında savaşa katılmasının sağlanması, Sırbistan'a yardım, Osmanlı Devleti'nin Almanya ile karadan irtibatını keserek birbirlerine yardım etmelerini önlemek ve nihayet İstanbul'un tehdit altında tutulması yöntemi ile Osmanlı Devleti'nin savaş dışı bırakılarak savaşın daha geniş bir alana yayılmasını önlemek için Çanakkale'ye taarruz edilmesi fikrini savundu ve bu fikrini kabineye de kabul ettirmeyi başardı<sup>22</sup>.

### **B- Çanakkale Savaşı Sırasında İstanbul'da Durum Ne İdi?**

Çanakkale Savaşı arifesinde Padişah ve Osmanlı Hükümeti de İstanbul'un işgal edileceği endişesi içindeydi. "Ya düşman Çanakkale'yi geçerse, maazallah, İstanbul'da ne kubbe kalırdı, ne de minare"<sup>23</sup>. Bundan dolayı hükümet halkı paniklendirmeden, İstanbul'un savunulmasını güçlendirmek için ilave önlemler almaya başladı. Bu önlemler içinde 28 Şubat 1915 tarihli iki karar dikkat çekicidir. Kararlardan birincisi İstanbul şehri bombardımana maruz kaldığı zaman şehrin muhtelif ihtiyaçları için sarf edilmek üzere, o sırada valilik görevini yürütecek olan polis genel müdürü emrine hazine-i maliyece masarif-i gayri mefhuz tertibinden (örtülü ödenekten) 3.500 (üçbin beşyüz) altın liranın verileceği; İkincisinde düşmanın Çanakkale Boğazı'ndan geçmesi durumunda İstanbul'da gayrimüslimlerin görevlerini bırakabileceklerinden telefon haberleşmesinin aksamaması için 2000 (ikibin) altın liranın tahsisi ile ilgilidir.

Öte yandan her kesimden halk da savaş sürecinde devlete katkıda bulunmak için çeşitli yardım kampanyaları başlatmıştır. Bunlardan ilginç olanlarından biri basında "Kahraman Mehmet Çavuş için" başlığı ile halka duyurulmuş ve bunun sonucunda İstanbul'daki çeşitli zevattan 148,956 kuruş<sup>24</sup>, Musul halkından 25.000 kuruş, Çankırı halkından ise 2.000 kuruş yardım

<sup>22</sup> Taner Bayazıt, "*Çanakkale ve Boğazlar*", Türkiye Harp Malûlü Gaziler dergisi, Sayı 195, Mayıs 1972, s.10-13; Ayrıca bak. Celal Dinçer, "*Çanakkale Zaferi 18 Mart 1915*", Ulus, 18 Mart 1948.

<sup>23</sup> Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılâp Tarihi**, C.3, kısım 2, Ankara 1983, s.72.

<sup>24</sup> Sabah, 10 Mart 1915. Yüz kuruş bir liradır.



toplantı<sup>25</sup>, Müdafaa-i Milliye, neşrettiği ilanlarla toplanan yardımlar neticesinde bir hediye-i nakdi olmak üzere 25 bin paket sigara sipariş edildiğini” kamu oyuna duyurmuştur<sup>26</sup>.

Hilâl-i Ahmer Dersaadet (İstanbul) Hanımlar Merkezi ise “vatan yalnız silahla müdafaa olunmaz. Müdafaanın bir de manevi olan kısmı vardır. Harbe giden erkeklerin arkada bıraktıkları evlat ve iyale hüsn-i muamele ve biraz muavenet etmek ve harpte mecruh düşmüş gazileri tedavi eylemek kadınlara terettüb eden vezâif-i vataniyenin en birincisidir. Hilâl-i Ahmer bütün İstanbul hanımlarını işbaşına davet ediyor. Askere çamaşır yetiştirilmesi gerekiyor. Dikiş dikmek isteyenler her gün akşama kadar Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne müracaat edebilirler” diye çağrıda bulundu<sup>27</sup>.

Bütün bu gelişmeler Osmanlı Devleti’nin Çanakkale Savaşı’nda düşmana karşı topyekün karşı koyma kararlığında olduğunu göstermektedir. Ancak herşeye rağmen düşmanın Çanakkale’yi geçebileceği ihtimali de göz ardı edilmedi ve payitaht’ın İstanbul’dan Eskişehir’e taşınması çalışmaları da başlatıldı.

Mabeyin Baş Kâtibi Ali Fuat Türkgeldi bu gelişmeyi şöyle nakleder: “İngiliz ve Fransızlar Şubat ayından beri (Çanakkale) boğazını şiddetle bombardımana devam ettiklerinden bu iki devletin devlet-i bahri kuvvetlerine (deniz kuvvetleri) kâfi derecede müstâhkem bulunmayan boğaz istikâmetinin direnebileceğini ümit etmediklerinden hükûmetin geçici olarak İstanbul’dan Eskişehir’e taşınması gereği Zat-ı Şahane (Padişah) tarafından ister istemez kabul edildi. Bunun üzerine Mefruşat Müdürü Arif Bey Eskişehir’e gönderilerek orada sultan ve maiyeti için ayrı ayrı konutlar tedarik etti<sup>28</sup>.

Aynı günlerde Başkomutan Vekili Enver Paşa Beylerbeyi Sarayında mecburi ikamete tabi tutulan sabık Sultan II. Abdulhamit ile görüştü. Enver Paşa II. Abdulhamit’e, Sultan Reşat’ın selamını ilettikten sonra “Ahval-i hazıra dolayısı ile zat-ı şahanelerinin Konya’ya nakil buyurmaları münasip görülüyor. Tabiidir ki, zat-ı humayunları da burada kalamazsınız. Konya’da ikamet buyurmanız için münasip bir yer temin edilmiştir. Hareket zamanı ayrıca bildirilecektir” dedi<sup>29</sup>. Ancak sabık Sultan II. Abdulhamit, “Çanakkale topa

<sup>25</sup> Tercüman-ı Hakikat, 16-17 Mart 1915.

<sup>26</sup> Sabah, 22 Mart 1915.

<sup>27</sup> Sabah, 13 Mart 1915.

<sup>28</sup> Ali Fuat Türkgeldi, **Görüp İştiklerim**, Ankara 1987, s.130.

<sup>29</sup> Ziya Şakir, **Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik?**, İstanbul 1944, s.226-228.

tutuluyor diye bir hükümdar mevkiini terk eder mi? 93 Muharebesinde (1877-78) düşman orduları İstanbul surlarının önüne geldiği halde ben böyle bir şeyi aklıma bile getirmediğim” diyerek teklifi reddetti<sup>30</sup>.

Gelişmeleri yakından izleyen Almanya'nın İstanbul elçiliğinde de büyük bir endişe vardı. Sultan ve devletin ileri gelenleri Anadolu'nun iç kısımlarına doğru çekilirse Almanya'nın Osmanlı Devleti ile bağlantısı kesilebilirdi. Bu itibarla Almanya'nın İstanbul elçisi Wangenheim, Başvekil Talat Paşa'yı, Hükümeti Edirne'ye nakletmek için ikna etmeye uğraştı. Ancak Talat Paşa Wangenheim'in önerisini, İstanbul düştükten sonra Bulgarların Türkiye'ye saldırabileceği gerekçesi ile reddetti<sup>31</sup>.

Çanakkale'deki Alman Generali Liman Von Sanders, İstanbul'daki bu gelişmeleri değerlendirirken: “Türk Genel Karargâhı Şubat sonlarına doğru düşman filosunun Boğazı geçme ihtimalini dikkate almaya başlamış ve Sultan ile maiyeti, mülkî ve askerî makamlar ve hazine için tedbirler alınmasına girişmişti. Düşman filosu başarıya ulaşır ve Boğazı geçerse, bütün bunlar Anadolu yakasında bazı yerlere taşınacaktı. Bu gibi ihtiyat tedbirleri almak, doğru ve yerindeydi. Fakat Türk Genel Karargâhı, düşman filosunun 20 Şubat'tan 1 Mart'a kadarki zaman içinde Boğazı geçeceğini kabul ettiğinden, alınan askerî kararlar tam anlamıyla felâketti. Bu emirler tamamen uygulansaydı, Almanya ve Avusturya, daha 1915 ilkbaharında harbe Türkiyesiz devam etmek zorunda kalacaklardı. Zira Türkiye, Çanakkale Boğazını adeta terk ediyordu” diyerek hem İstanbul'daki psikolojik havayı hem de gelişmelerin Almanya için doğuracağı riskleri dile getirmişti<sup>32</sup>.

Esasen Sultan ve hükümet endişelenmekte pek de haksız sayılmazdı. Çünkü Çanakkale'de savaşacak kuvvetler arasında büyük bir dengesizlik vardı. Osmanlı tabyalarındaki yüz kadar topa karşılık, İtilaf devletlerinin kırk-elli savaş gemisi ve içinde dört-beşyüz topu vardı. Üstelik Osmanlı topları demode, İngiltere ve Fransa'ninkiler ise son modeldi. Dahası cephane Osmanlı'da teker teker, karşı tarafta ise biner binerdi. Osmanlı askerî her gülleyi canından bir parça koparcasına atmaya hazırlanırken, karşı taraf bütün bordalarını ölümü sağanaklaştıracak gibi hazırlanıyordu<sup>33</sup>.

---

<sup>30</sup> Şakir, *age*, s.228.

<sup>31</sup> Alan Moorehead, *Çanakkale Geçilmez*, Çev. Güney Salman, Milliyet Yay., İstanbul 1972, s.94.

<sup>32</sup> Sanders, *age*, s.72.

<sup>33</sup> İsmail Habib, *Tuna'dan Batıya*, İstanbul 1935, s.225.

Ancak, düşmanın gücü ve Osmanlı yöneticilerinin endişelerine rağmen halkın morali fevkalade yüksekti. Muvaffak Galip imzasıyla yayınlanan bir yazıda halkın Çanakkale'ye yapılacak bir saldırıya karşı yaklaşımı şu şekilde ifade ediliyordu: "Çanakkale Müdafaası kat'ı bir mevcudiyet müdafaasıdır. Çanakkale Boğazı zorlanamaz, zapt edilemez. Düşman bunu er geç anlayacaktır. Düşman Çanakkale kahramanlarıyla giriştiği maneviyat savaşından herhalde mağlup olacaktır"<sup>34</sup>.

Bir başka gazetede ise "...Amaç ne olursa olsun gerçek şu ki boğazın zorlanarak geçilmesi pek kolay değildir... Bir tek aslan kalıncaya kadar harbe devam edilecektir." denilerek askerlerin kararlılığı vurgulanıyordu<sup>35</sup>.

### C- Çanakkale Tahkimatı

33 mil uzunluğunda 5.000 metre genişliğinde olan Çanakkale Boğazı üç boğumdan oluşur. Bunlardan birincisi methalden (boğaza giriş yerinden) Kepez burnuna kadar devam eder. Burası büyük ve geniş bir torba gibidir. İkinci boğum Kepez burnundan Kilidülbahir önündeki en dar yere kadar gelir. Üçüncü boğum ise Kilidülbahir'den Marmara Denizi'ne kadar devam eder. Boğazın en geniş yeri 7.500 metre ile Erenköy bölgesindedir. En dar yeri ise Çanakkale şehrinin bulunduğu yerde 1300 metredir. Derinlik 45 ile 100 metre arasında değişmektedir. Su üstünde vasatı olarak 1.5 mil süratte akıntı vardır<sup>36</sup>. Bölgenin tahkimatı bu coğrafik yapıya ve şartlara uygun olarak hazırlanmıştır.

Çanakkale Boğazı eskiden beri tahkim edilmişti, ama bu tahkimatın gelişen teknolojiye ayak uydurabildiğini söylemek mümkün değildir. Mevcut tahkimatın ağırlık noktası Çanakkale Boğazı'nın her iki kıyısındaki tabyaların ateş hedefi sadece Ege Denizi yönündeydi. Bu yüzden engeli aşacak olan filo, tabyaları arkadan ateş altına alabilirdi.

Çanakkale, karadan yapılacak saldırılara karşı daha zayıf bir durumdaydı. Kara saldırılarının savuşturulması için sadece Bolayır mevkiinde tahkimat mevcuttu. Buradaki üç tabya ve ara tabyalardan bir miktarı yarımdaydı Doğu'dan gelebilecek bir saldırıya karşı koruyabilirdi<sup>37</sup>.

1914 yılının Ağustos ayının başında savaş Osmanlı Devleti'ni de tehdit etmeye başlayınca başkomutanlık Çanakkale'deki mevcut kuvvetleri takviye

<sup>34</sup> Tercüman-ı Hakikat, 19 Mart 1915.

<sup>35</sup> Tasvir-ı Efkâr, 02 Mart 1915.

<sup>36</sup> İhsan Yurdoğlu, "18 Mart Çanakkale Zaferi", Demokrasi Gazetesi, 18 Mart 1947, s.4.

<sup>37</sup> Mühlman, *age*, s.42.

etme kararı aldı<sup>38</sup> ve Tekirdağ'da bulunan 3. Kolordunun Gelibolu'ya gönderilerek Çanakkale çıkarmalarına karşı görev almasına karar verildi. Kolordunun komutanı Balkan Savaşı'nda (Yanya'da) savunması ile adını duyurmuş olan Tuğgeneral Esat (Bulkat) Paşa idi. Kolordunun kurmay başkanlığını Kur.Yarbay Fahrettin (Altay) yapıyordu. 3. Kolordu 19. Tümenin başında ise Kur.Yarbay Mustafa Kemal (Atatürk) vardı.

Ancak Çanakkale'deki esas savunma hattı 1914 Eylül ayında Boğaz tahkimat görevi kendisine verilen Alman Amiral V. Usedom ve Çanakkale Müstahkem mevki komutanlığına getirilen Tuğgeneral Cevat (Çobanlı) Paşa tarafından hazırlanan plana göre yapıldı<sup>39</sup>. Bu planda en çok önem verilen ve üzerinde durulan nokta merkez grubunun karşısında Boğaz giriş istihkâmlarının düşebileceği endişesiydi. Bu itibarla ilk olarak 4 torpido iki koruma gemisi ve bir uçak birliğinden oluşan hafif filo müstahkem mevki komutanlığı emrine verildi<sup>40</sup>. Boğaz önünde her gemi 24 saat İmroz-Limni hattında karakol yapmakla görevlendirildi. 6 Eylül 1914'te bu filodan Aksihar torpidosu Boğaz dışına çıkınca iki İngiliz harp gemisi tarafından durduruldu ve Boğazın abluka altında olduğu, hiçbir geminin boğazdan dışarıya çıkamayacağı kendisine bildirildi<sup>41</sup>. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, Boğazı 27 Eylül 1914'te resmen seyrusefere kapattığını duyurdu<sup>42</sup>.

Yapılacak bir deniz saldırısına karşı ileri savunma topçu mevzii olarak, 15 ten 28 cm. çapına kadar 19 top ile eski sistem mantelli toplar Gelibolu Yarımadası'nda Seddilbahir, Ertuğrul bataryalarına, Anadolu yakasında da Kumkale, Orhaniye tabyalarına yerleştirildi. Bunlar muhtemel taarruz sırasında düşmanı oyalayacak ve baskıları engelleyecekti. Kısa bir süre sonra girişteki ateş gücü 6 havan ve 4 mantelli topla güçlendirildi.

Kepez-Soğanlıdere hattı ile Nara-Değirmendere arasındaki bölgede Boğazın iki kıyısında ise asıl mevziler ve tahkimat bulunuyordu. Çanakkale'nin kuzeyinde Nara ve Mecidiye, Güneyinde Çimenlik, Hamidiye tabyaları ve Kepez Burnunun güneyinde Dardanos tabyası yer almıştı. Gelibolu Yarımadası'nda ise Kilitbahır'ın kuzeyinde Değirmendere, Güneyinde

<sup>38</sup> Fevzi Kurtoğlu, **Çanakkale ve 18 Mart 1915**, Deniz Mat., İstanbul 1935, s.31-33.

<sup>39</sup> Mühlman, **age**, s.45; Em. Topçu Alb. Kenan Ergezer, "*18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı'nın 47. Yıldönümü*", Eski Muharipler Dergisi, Mart 1962, s.62.

<sup>40</sup> Esat Paşa, **Çanakkale Anıları**, Yayına haz. İhsan İlgar, İstanbul 1975, s.23.

<sup>41</sup> Kurmay Binbaşı Kadri Perk, **Çanakkale Savaşları Tarihi**, II ve III. Kısımlar, Askerî Matbaa, İstanbul 1940, s.4; Kurtoğlu, **age**, s.27.

<sup>42</sup> Esat Paşa, **age**, s.16; Perk, **age**, s.4.

Namazgâh, Hamidiye ve Mecidiye tabyaları vardı. Bu tabyalarda en büyüğü 35'5 lik olmak üzere toplam 137 adet top bulunuyordu.

Girişi kapatacak bataryalarla merkez tabyaları arasındaki boşluğu kapatmak üzere 24 adet 15'lik obüs, 10 adet 21'lik havan ve 8 adet de 12'lik top konmuştu<sup>43</sup>. Bunlarla düşman donanmasının uzaktan serbestçe merkez tahkimatını ateş altına alınması önlenecekti.

Çanakkale'deki mevcut mayın hatları da takviye edilmişti. Kasım 1914'te 191 müsademeli mayından ibaret olan 5 mayın hattı varken 13 Mart 1915 itibarıyla mayın adedi 344'e, mayın hattı sayısı da 11'e yükseltildi. Mayınlar sayıca az olduğu için 70-80 metre ara ile dökülmüştü<sup>44</sup>. Bu tesir bakımından amaca uygun değildi. Mesafenin kısaltılması için serseri mayınların kullanılması düşünülüyordu<sup>45</sup>.

Mayın hatlarını torpil arayıcı gemilere karşı müdafaa etmek için harp gemilerinden çıkarılan küçük toplarla, eskiden Çanakkale'de mevcut mantelli adi Krup ve Nordanfilterden set bataryaları teşkil edildi. Bunların büyük kısmı Kepez, Soğanlıdere, Havuzlar deresi mıntıkasında bulunuyordu<sup>46</sup>. Batarya mevzilerinin denizden keşfini zorlaştırmak ve aynı zamanda donanmanın açacağı ateşi üzerine çekmek için mevzilerin etrafına kara barut dumanına benzer kutular yerleştirilmişti<sup>47</sup>.

Öte yandan İngiliz mayın tarama gemileri tarafından temizlendiği düşünülen sahalara da yeniden mayın dökülmesine çalışılıyordu. Bu amaçla Çanakkale müstahkem mevki komutanı Cevat Paşa, Kepez ilerisindeki mayın hatlarında açılan gedikleri kapatmak için hazırlığa başladı ve 17/18 Mart gecesi görevli mayın komutanı Binbaşı Hafız Nazmi Bey'e harita üzerinde izahatta bulunarak eldeki son mayınlardan 26 tanesini Nusret mayın gemisi<sup>48</sup> ile düşman

<sup>43</sup> Esat Paşa, *age*, s.23-24; Perk, *age*, s.4-6; Yazman, *age*, s.25-27; Fahri Belen, **Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi**, C.2, Ankara 1964, s.138-141.

<sup>44</sup> O dönemde Osmanlı devleti mayın bakımından o kadar yoksundu ki Rusların Goeben ve Breslav'yu batırmak için Karadeniz'e bıraktıkları ve akıntıyla sürüklenen mayınları topluyor ve Çanakkale'ye getirerek oradaki mayın tarlalarında kullanıyordu.

<sup>45</sup> Ergezer, *agm*, s.63

<sup>46</sup> Perk, *age*, s.6.

<sup>47</sup> Kanad, *agm*, s.632.

<sup>48</sup> Adını Türk Denizcilik tarihine altın harflerle yazdıran Nusret mayın gemisi 1913'te Almanya'da inşa edildi. 370 grostonluk, 42 metre boyunda, 7.5 metre eninde bir teknedir. Bu gemi hakkında İngilizlerin "*Jane's Fighting Ships*" adında resmi mahiyetteki deniz yıllığının 1952-1953 sayısında şu bilgiler yer almaktadır: "Bu gemi 18 Mart 1915'te Çanakkale'de

gemilerinin Rumeli tabyalarını ateş altına almaya çalıştığı Karanlık Limanda<sup>49</sup>, Sivrihisar torpidosu da sahilden bir kilometre açıktan 18 mayını Tekir deresi ile Domuzdere arasında denize döktü<sup>50</sup>.

Ancak alınan önlemler bazı Alman gazeteleri tarafından yetersiz bulunuyor ve Türkiye aleyhine yazılara yer veriyordu. İşte böyle bir ortamda Çanakkale'yi ziyaret eden Golç Paşa<sup>51</sup> "Artık iş Çanakkale'de. Ben beş gün orada bulundum ve çok iyi intibalarla döndüm. Alman gazetelerinin ortada hiçbir sebep olmaksızın kendi müttefikleri olan bir hükümete dair en fena

---

İngilizlere ait Irrezistibl, Oşın ve Fransızlara ait Bouve zırhlısının çarparak batmalarına sebep olan mayın tarlasını vücuda getiren gemidir". İngiliz deniz yıllığı gibi ciddi bir eserde bile gösterdiği başarı ile anılmayı başaran bu gemi uzun süre donanmaya hizmet ettikten sonra büyük bir vefasızlık örneği gösterilerek 1969'da satıldı. İsmail Kaptanoğlu ve Kadri Kalkavan tarafından satın alınan geminin makinesi Skoda motorla değiştirildi. Kaptan Nusret adı altında İstanbul Limanına 3644 sicil numarasıyla kaydedilen Nusret bir süre su gemisi ve kum kosteri olarak çalıştı. (Eser Tutel, "Nusret'i Kurtaran Mucize", Yıllarboyu Tarih, Sayı 3, Mart 1979, s.33).

Daha sonra Mersin Limanına satılan gemi bir süre de burada görev yaptıktan sonra son sahipleri tarafından müzeye alınması için devlete satılmak istendi. Bu aşamada dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Vural Beyazıt devreye girdi. Deniz subaylarından oluşturulan bir heyetin "Geminin Nusret mayın gemisine benzer bir yanı ve özelliği kalmamıştır" raporu üzerine satın alınmadı. (Em. Deniz Alb. Hayati Evliyaoğlu'nun mektubundan, Cumhuriyet Gazetesi, 04 Ocak 1996, s.11). 1989'da hatalı yükleme yüzünden batan gemi yeniden yüzdürülerek Mersin Limanınının 12 numaralı rıhtımına çekilen geminin iskele baş bodoslamasına "işte bu tekne ünlü Nusret'tir" anlamında bir yazı asılmış. 1999'dan itibaren başta Mersin'dekiler olmak üzere bazı dernekler ve belediyeler Nusret'i yeniden aslına uygun restore ettirip müze haline getirmeye çalışıyor. (Mümtaz Soysal, "Göçmeyen Ruh", Hürriyet, 30 Mayıs 1999).

<sup>49</sup> Bu konudaki bazı Atıflar için bak: M. Şevki Yazman, "Türk Çanakkale 18 Mart Gününün İlk Saatlerinde Çimenliğe Yanaşan Nusret Yapacağı İş Hakkında Mahrem Talimatı Aldı", Ulus, 7-9 Nisan 1938; Bu yazı Nusret'in elektrik zabiti Boyabatlı Hasan Abdullah'ın ifadelerine göre yazılmıştır. Em. Muh. Kur. Alb. Cevat Karsan, "18 Mart 1915 Zaferi (Çanakkale Hâtıraları)", Eski Muharipler Dergisi, Sayı 3, Mart 1958, s.1865-1867; Refik Özgener, "18 Mart Zaferi", Dünya Gazetesi, 18 Mart 1955; C. Monus, "Çanakkale Zaferi", Son Havadis Gazetesi, 18 Mart 1958; Gıyas Yetkin (derleyen), "18 Mart 1915 Çanakkale Zaferi", Türkiye Eski Muharipler Dergisi, Sayı 3-4, Mart-Nisan 1965, s.117; N. Hakkı Uluğ, Çanakkale Destanının 50. Yılı, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yay., Ankara 1966, s.22-23; General Cevat Çobanlı (anlatan), "Çanakkale ve Mehmetçik", Kemalizm, Mart 1976, s.1-2; Fahri Çokar, "Çanakkale 1915 İçin Zorunlu Bir Açıklama", Deniz Kuvvetleri Dergisi, Sayı 560, Temmuz 1994, s.79-80; Muhlman, **age**, s.66; Thomaz, **age**, s.36.

<sup>50</sup> Kurtoğlu, **age**, s.37.

<sup>51</sup> Golç Paşa, Almanya'nın İstanbul'daki Elçisi Frayhar Von Vangenhayn'ın talebi üzerine, Türkiye'de bulunan Alman subayları ile Türk hükümeti arasında koordinasyonu sağlamak gagesi ile 1914 yılı 2. Teşrin'in sonunda Belçika umumî valiliğinden alınarak İstanbul'a gönderilmişti. Golç Paşa, **age**, s.1-2.

haberleri yazmaları hayrete şayandır. Bugünkü değerlerle ölçüldüğü taktirde, Çanakkale'deki tabyaların pek kuvvetli ve modern olmadığı aşikârdır. Bununla beraber bunlar tamamıyla kullanılabilir bir halde olduğu gibi, büyük bir maharetle ve her türlü vasıtaya müracaatla takviye edilmiş olduklarından müdafaa kabiliyetini tamamıyla haiz bulunuyorlar. Çanakkale müdafaasında bizim Alman Amiralleri ile zabitlerinin ve keza deniz topçusunun Türklerle sıkı bir surette ve tam bir ahenk dahilinde çalışması da çok faydalı olmuştur. Berlin'de bizim için endişe etmeye ve kafaları yormaya hacet yoktur” diyerek alınan önlemlerin yeterli olduğunu belirtir<sup>52</sup>. Fakat cephane yetersizliğinin de altını çizerek “eğer cephane kalmazsa o vakit tabii iş işten geçmiş olur” der<sup>53</sup>.

#### **D- 18 Mart Öncesi Çanakkale'ye Yapılan Öncü Taarruzlar**

İngiltere ve Fransa'nın Çanakkale'ye denizden saldırı için hazırlıklar ancak Şubat ayında tamamlanabildi. Bu yüzden 3 Kasım'da Çanakkale'nin dış tahkimatına yaptığı gösteri taarruzundan sonra ilk ciddi taarruzun 15 Şubat'ta başlatılmasına karar verildi. Ancak hava şartlarının muhalefeti yüzünden ilk taarruz 19 Şubat 1915 saat 10.00 da başlatılabildi<sup>54</sup>.

İngiliz ajanları, taarruz öncesi yaptıkları keşiflerde Asya kıyısında Kumkale'de 15-20 cm. çapında on top, Orhaniye'de 28 cm. çapında iki top, Avrupa kıyısında Seddülbahir'de 28 cm. çapında altı top ve Ertuğrul'da 24 cm. çapında iki topun varlığını keşfetmişlerdi<sup>55</sup>. Bu itibarla ilk taarruzun amacı boğazın giriş yerindeki tabyaların tahrip edilmesini amaçlıyordu.

19 Şubat taarruzu karanlık basıncaya kadar devam etti. Müttefik gemiler açıktan ateş ettiklerinden karadaki Türk tabyalarından herhangi bir karşılık verilmiyordu. Saat 16.45 de gemilerden Vengeance, Cornwalls ve Suffren zırhlıları kıyıya yaklaştıklarında iki üç tabyadan ateşle karşılık verilebildi. Diğer bataryaların önünde toz ve duman vardı ancak gemilerden boğaz içindeki torpidolar görülmüştü. Keşif için gönderilen bir deniz uçağı da gemilerin güvertelerinden yapılan gözlemleri doğruluyordu<sup>56</sup>. Tabyalar tahrip edilememişti.

<sup>52</sup> Golç Paşa, *age*, s.15-16.

<sup>53</sup> Golç Paşa, *age*, s.19.

<sup>54</sup> Abdurrahman Güzel (yayına haz.), Çanakkale, Çanakkale 1996, s.11-13 (Bu eser “*Yeni Mecmua'nın özel sayısında neşredilen Çanakkale Savaşları Üzerine Değerlendirmeler*”, İstanbul, 5/18 Mart 1331 / 1915'in Latin harflerine aktarılmasından oluşturulmuştur). Aynı gün Başkomutan vekili Enver Paşa'da Çanakkale Cephesine ziyaret etti. Bu itibarla askerler bir tarafta Başkomutan'ın karşılanması hazırlığını yapmak zorunda kalmıştı. M. Şevki Yazman, *Türk Çanakkale*, Ulus bs., Ankara 1938, s.38-39.

<sup>55</sup> Yetkin, *agm*, s.99-103.

<sup>56</sup> Thomarz, *age*, s.25.

Kısa kış günü yapılan bu taarruzdan elde edilen sonuç müttefikler için memnuniyet verici değildi. Bu taarruzda 30.5 cm'lik 139 mermi sarfedilmiş fakat gemiler devamlı olarak yer değiştirdiğinden atışlar isabetli olmamıştı. Bombardımanların tesirli olması için gemilerin karaya daha fazla sokulmaları ve karadaki topları direkt atışla tahrip etmeleri gerekirdi. Ancak 19 Şubat gecesi başlayıp 24 Şubat akşamına kadar devam eden fırtına yüzünden bu taktik 25 Şubat'tan itibaren uygulanabildi<sup>57</sup>.

Saat 10.00'a doğru Irresistible, Queen-Elisabeth, Agamemnon ve Gaulois zırhlıları denize demir atarak Orhaniye, Seddülbahir, Ertuğrul ve Kumkale tabyalarını ateş yağmuruna tuttu. Saat 17.00 a doğru Türk tabyalarının tamamen tahrip edildiği düşünüldüğünden Amiral Carden ateşkes emrini verdi<sup>58</sup>. Ardından İngilizlerin taraklı balıkçı gemileri mayın taramaya başladı. Zırhlı torpidoların himayesi altında Kumkale ile Seddülbahir arasındaki tüm geçiş yolları taranmaya çalışıldı fakat 6 ve 8.2 pusluk 50 kadar obüsün ateşine maruz kaldıklarından gemiler öğleden sonra geri çağrıldı.

27-28 Şubat günleri hava fırtınalı olduğu için bombardıman yapılmadı. Bununla beraber 27 Şubat'ta karaya çıkarılan bir müfreze vasıtasıyla Seddülbahir'de 6 havan topu tahrip edildi<sup>59</sup>. Bu arada İngilizlere ait mayın tarayıcıları fırtına ve akıntıya rağmen boğazdan 6 mil kadar içeriye girerek Çanakkale şehrinin en yakın mesafesine kadar olan mayınları temizlemiş ve üstelik Türklerin tekrar mayın dökmemesi için gerekli önlemi almışlardı<sup>60</sup>.

Herhangi bir deniz hareketinin en can alıcı amaçlarından bir tanesi de düşman mayınlarını temizlemektir. Fakat bu vazifeyi bir komutanın "düşman mayınlarını temizledim ve denizi her türlü mayın tehlikesinden arındırdım" diye rapor vermesi hayli mesuliyetli bir karardır. Bu yüzden 17 Mart akşamına kadar İngiliz mayın tarayıcıları aramaları sürdürdü. Aramalara hava desteği de sağlanmıştı. Ancak aranan sahalarda mayın bulunamadı. Çünkü taranan mayınlar çıplak gözle görülebilecek bir madde değildi. Buna rağmen Tuğamiral Keyeş bu görevin o kadar iyi yapıldığına inanıyordu ki "Allah'ıma inandığım

---

<sup>57</sup> Kanad, *agm*, s.638.

<sup>58</sup> H. W. Wilson, **Büyük Harpte Deniz Muharebeleri**, çev. Deniz Binbaşı Lûtfi Telât, Deniz Mat., İstanbul 1934, s.254.

<sup>59</sup> Wilson, aynı yer.

<sup>60</sup> A. Büyüktuğrul, "18 Mart 1915", Cumhuriyet, 18 Mart 1958.



gibi mayınların temizlendiğine de inanıyorum” diye rapor vermekten çekinmemişti<sup>61</sup>.

Alman birliklerinin desteğindeki Türk topçusu ise saldırı sırasında kısmen geri çekilirken ateşin kesilmesi ile birlikte tekrar savunma hatlarına geri dönüp direnişe devam ederek karaya çıkan İngiliz ve Fransız askerlerini geri püskürtmeyi başarıyordu.

Bu yüzden Londra’da Gelibolu için bir ordu gerektiğini savunanların sayısı arttı. Bu fikri savunanların başında gelen Lord Fisher’in Başbakan Lloyd George’ye yazdığı bir notta “Çanakkale’de ordusuz harekât boşunadır. Nasıl olsa er ya da geç birileri Geliboyu’ya (asker) çıkarmak zorunda kalacaktır” diyordu<sup>62</sup>.

Son askerî durumu rapor etmek üzere Çanakkale’ye gönderilen General Sir William Birdwood’da Lord Fisher’le aynı görüşü paylaşıyordu. Nitekim Çanakkale’den 5 Mart 1915’te Lord Kitchener’e yollamış olduğu ilk raporunda donanmanın tek başına boğazdan geçeceğine inanmadığını, ne olursa olsun ordunun işe karışması gerektiğini bildiriyordu<sup>63</sup>.

Ancak hiç kimse açıkça harekattan vazgeçilmesi ya da ertelenmesi gerektiğini söylemeye cesaret edemedi. Adeta herkesin kanı kaynıyordu. Zihinlerde oluşan parlak bir deniz zaferi ile İstanbul’a girmek fikri insanların beynini sarmıştı.

Bu heyecanla Churchill’in 11 Mart’ta Amiral Carden’e çektiği telgrafta: “Eğer başka türlü elde edilemeyecekse, beklenen sonuçlar, uğranılacak gemi ve insan kayıplarına katlanılmasını gerektirecek kadar büyüktür. Çanakkale Boğazı’nın geçilmesi savaşın sonucu üzerinde kesin etkiler yapabilir. Uygun hava şartları seçilerek Nara tabyalarını elde mevcut ve bu hedef üzerine ateşlerini yakın mesafeden tevcih edebilecek bütün toplarla tahrip etmenin zamanı geldiğini ve bunun gerekli olduğunu düşünüyoruz. Sizi baskı altına almak veya zorlamak isteğinde değiliz. Fakat harekâtınızın bir noktasından

---

<sup>61</sup> Deniz Alb. Saim Besbelli, "*Çanakkale’de Türk Bahriyesi*", Türkiye Harp Malulu ve Gaziler Dergisi, Sayı 181, Mart 1971, s.11; A. Büyüktuğrul, "*18 Mart 1915*", Cumhuriyet, 18 Mart 1958, s.2.

<sup>62</sup> Moorehead, *age*, s.102.

<sup>63</sup> Moorehead, *age*, s.103.

karar almak için enerjik hareket etmeniz gerekeceği düşüncesindeyiz” diyordu<sup>64</sup>.

Esasen Amiral Carden’de aynı kanaatteydi. Bir farkla ki donanma Marmara Denizi’ne taarruza başlamadan önce boğazdaki mayın hatlarının temizlenmesi ve irtibat hatlarının sağlanması için, karaya yapılacak askerî hareketin derhal başlatılmasını istiyordu. Fakat ordu henüz hazır değildi. Lord Kitchener tarafından 12 Mart’ta İngiliz denizası görev kuvvetleri komutanlığına atanan Ian Hamilton henüz hiçbir harekât plânını tam olarak incelemeye fırsat bulamadığından donanmaya nasıl yardımcı olacağını bilmiyordu<sup>65</sup>. Bu yüzden 16 Mart’ta Fransız General D’Amade’a, Yarımada’nın Bolayır yakınlarına çıkarma yaparak Osmanlı ordusunun İstanbul ve Trakya ile bağlantısını kesmeyi önerdi. Fakat Hamilton bu görüşü reddetti<sup>66</sup>. Churchill ise Amiral Carden’den, General Hamilton Mondros’a ulaşır ulaşmaz onunla görüşmesini ve bir an önce harekete geçilmesini istemişti.

Amiral Carden’in taarruz konusunda bir tereddüdü yoktu, fakat onu esas rahatsız eden husus harekâta derhal başlanması fikrinden çok “baş ağrıtıcı” diye nitelendirdiği Çanakkale’yi kuşatan tepelerin ardında gâh orada, gâh şurada şimşek ışığı gibi parıldayan ağır obus bataryalarıydı. Bunların sayılarını da bilmiyordu. Elindeki keşif uçakları ile bataryaların yerlerini tespit etmeye çalıştı. Fakat uçaklar çok ağır ve hantal olduğundan Türk topçusunun menzili dışında havalanıp gerekli keşifleri yapamıyordu. Bu yüzden harekâtın karadan da güçlü bir şekilde destek verilmesinde ısrar etti. Bunun üzerine İngiliz Hükümeti 16 Mart 1915’de Amiral Carden’i hastalığını bahane ederek görevinden aldı ve yerine yapılacak olan taarruzun muvafık ve mümkün olduğunu kabul ettiğine dair, kendisinden teminat aldığı Amiral J. M. de Robeck’i atadı<sup>67</sup>. Donanmanın üst kademesinde yapılan bu atama harekât plânında bir değişiklik meydana getirmedi. Bilâkis büyük saldırıların 18 Mart’ta gerçekleştirilmesini kesinleştirdi.

Herkes zaferden emindi. İngiliz Bahriye Nazırı Churchill, böbürlene böbürlene “Çanakkale’ye Quin Elizabeth’ı bile gönderdik. Bu dritnot yalnız İngiltere’nin değil, bütün dünyanın en korkunç zırhlısıdır. Tabyalar da ne

<sup>64</sup> Binbaşı Demaz, **Çanakkale Seferi**, Çev. Binbaşı Bahaeddin, Askeri Matbaa, İstanbul 1930, s.22.

<sup>65</sup> Ian Hamilton, **Gelibolu Günlüğü**, Çev. Osman Öndeş, İstanbul 1972, s.7-14.

<sup>66</sup> Belen, **age**, s.19; Cassar, **age**, s.174.

<sup>67</sup> General G. F. Aspinall-Oglander, **Büyük Harbin Tarihi Çanakkale**, Çev. Tahir Tunay, Askerî Matbaa, İstanbul 1939, s.109; Cassar, **age**, s.157-158.

demek onu birkaç yaylımıyla (Çanakkale) topraklarını altını üstüne getireceğiz"<sup>68</sup>. "Bu kadar mutlu olduğum için Lanete uğrayabilirim. Bu savaşın her anında binlerce kişinin öleceğini biliyorum ama yine de elimde değil. Yaşadığım her andan zevk alıyorum" diyordu<sup>69</sup>.

### E- 18 Mart Çanakkale Deniz Savaşı

Çanakkale müstahkem mevki komutanı Cevat Paşa o günün sabahını hatıralarında şöyle anlatıyor: "18 Mart sabahı düşman donanmasının taarruz edeceği hakkında bir malumat yoktu. O sabah Büyük Önder Atatürk'le beraber Seddülbahir mıntıkasında bulunan bir piyade alayını teftiş ediyorduk. Sahaya vardığımız zaman alayda hiçbir hazırlığa tesadüf etmedik. Sadece karşımıza çıkan bir mehmetçik -düşman donanması geliyor- dedi ve siperine girdi. Gözlerimiz ufukta idi. Düşman donanmasının yavaş yavaş methale (girişe) doğru ilerlediğini gördük. Hemen geri döndük. Maydos'ta Atatürk'ten ayrıldım. Bir motora atlayarak Çanakkale'ye geçtim ve doğru tarassud (gözetleme) mahalline gittim"<sup>70</sup>.

Gerçekten de 18 Mart Perşembe günü sabahı Müttefik Donanması kendinden emin bir şekilde Amiral de Robeck'in üç kelimelik muhteşem emrini uygulamaya koymuşlardı. -tam yol ileri-. Komutanlar diplomatlarının telkinleriyle sandılar ki Gordion'un kör düğümü misali yaşlı Osmanlı Devleti bu saldırıdan sonra bıçakla kesilmiş gibi ikiye bölünüp dağılacak<sup>71</sup>.

Donanma saat 10.30'da iki saf halinde boğaza girdi<sup>72</sup>. Türk tarafında alarm, gözlem yapmakta olan Alman tayyaresinin verdiği bilgiler doğrultusunda 10.25'te verildi<sup>73</sup>. Alarm verilmesi ile birlikte maiyetindekilere yapmaları gerekenlerle ilgili direktiflerini veren Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa konuşmasını şöyle bitirmişti: "Mermilerimiz bir zırhlıyı batıracak takatta değildir. Sizlerden istediğimiz isabet kaybetmeseniz bile mermilerinizi gemilerin mümkün olduğu kadar yakınlarına düşürmenizdir. Gemilere yakın

<sup>68</sup> Habib, *age*, s.225.

<sup>69</sup> David Fromkin, **Barışa Son Veren Barış**, çev. Mehmet Harmanlı, İstanbul 1993, s.125.

<sup>70</sup> Kandemir, "18 Mart-İki Eski Kumandan (Cevat Paşa ve Selahaddin Adil Paşa) O Günün Hatıralarını Anlatıyor", Cumhuriyet, 18 Mart 1937.

<sup>71</sup> Hamilton, *age*, s.33.

<sup>72</sup> Çanakkale Savaşı sırasında binbaşı rütbesi ile görev yapan Halis Bey'in günlüğünde taarruz saat 10.10'dur. Halis Bey, Çanakkale Raporu, Eser Mat. (Basım yeri ve tarihi yok), s.83-84; Yüzbaşı Şemşi Zobu ise saldırı saatinin 10.05 olduğu görüşündedir. Şemşi Zobu, "Çanakkale Nasıl Mudafaa Edildi?", Askeri Mecmua, C.6, Sayı 98, 01 Eylül 1935, s.763-769.

<sup>73</sup> Yurdoğlu, *agm*

düşen mermiler mürettebatın maneviyatını bozar. Gemi yer değiştirmeye mecbur olur<sup>74</sup>.

Taarruza İngiliz ve Fransız donanmasına bağlı 16 gemi katıldı<sup>75</sup>. Saat 11.30'dan itibaren altı büyük İngiliz savaş gemisi ve bunlar arasında özellikle Queen Elisabeth gemisi, tabyanın ateş menziline uzakta durarak Çanak ve Kepez Burnu'ndaki savunma tesislerini yoğun bombardıman altına aldı. Tabyalar üzerinde yoğun duman bulutları yükselmeye başladı. Fakat İngiliz-Fransız gemilerinin bulunduğu sular da ateş altındaydı. Boğazın her iki kıyısındaki obüs ve havan bataryaları mevzilerinden bir mermi yağmuru gemilerin üzerine yağdı. Boğazın suları fıskiye gibi göğe fişkırdı, gemilerden dumanlar yükseldi. Agamemnon isabet aldı, Inflexible'nin pruve direğinin üç ayağı koptu, köprü üstünde yangın çıktı<sup>76</sup>.

Saat 12'den kısa bir süre sonra dört savaş gemisinden oluşan Fransız filosu, ateş eden İngiliz savaş gemilerinin hattından geçti ve Türk tahkimatını yakın mesafeden ateşe tuttu. Altı İngiliz savaş gemisi yavaş yavaş hedefe yaklaşarak tabyaları bombalamaya başladı. Türk tabyaları da karşılık vermeye çalışıyor fakat etkili olamıyordu. Nihayet saat 13.45'de donanma Türk tabyalarını önemli ölçüde susturmayı başardı<sup>77</sup>.

O gün Çanakkale müstahkem mevkiî erkâni harbiye reisi olan Selâhaddin Adil Paşa o saatleri şöyle anlatmaktadır: "Dardanos ve Hamidiye arasında bulunan tarassud (gözlem) mahallinden düşmanın, muvaffakiyetli ateşleri ile an be an istihkâmlarımıza yaklaştığını ve bataryalarımızın yavaş yavaş ateşlerinin azaldığını görerek pek elim ve heyecanlı saatler yaşıyordum. Tarassud mahalli telgraf hattı ile doğrudan doğruya İstanbul'a bağlanmış olduğundan her on dakikada bir Harbiye Nezaretine vaziyeti bildiriyor ve müstahkem mevkiin bütün fedakârlıklarına, bütün gayretlerine rağmen düşman taarruzunun tedricen fakat sistematik bir surette ilerlemekte olduğunu anlatıyordum. O anda İstanbul'un geçirmekte olduğu azab ve heyecan dolu dakikalar da gözlerimin önüne geliyor, böylece büsbütün üzülyorum, ıstırap içinde kıvranıyordum"<sup>78</sup>.

<sup>74</sup> Cevdet Kerem Yumer, "5/18 Mart Günü Nasıl Çarpışmıştık", Cumhuriyet, 18 Mart 1949, Harp malulu emekli subay Yumer Çanakkale Savaşı sırasında Erenköy sirtlarında mevzi almış Ali Tevfik Bey bataryasında görevli bir subaydır.

<sup>75</sup> Sanders, *age*, s.74.

<sup>76</sup> Wilson, *age*, s.257.

<sup>77</sup> Belen, *age*, s.20; Perk, *age*, s.17.

<sup>78</sup> Kandemir, *agm*, Cumhuriyet, 18 Mart 1937.

Savaş İngiltere ve Fransa donanması için olumlu bir görüntü arzeder gibiydi. O ana kadar kayıpları beklemediklerinden çok az olmuştu. Ancak kırk askerleri ölmüş, hiçbir savaş gemileri safdışı olmamıştı<sup>79</sup>.

Türk tarafındaki istihkâmlara bakınca durum hiç iç açıcı görünmüyordu. Beş-on tane İngiliz-Fransız zırhlısının boğazı zorlayıp geçmek üzere oldukları sanılıyordu. Savaşın en zor anlarıydı. Şayet o saatlerde filo istihkâmları aşip geçebilse İstanbul düşmüş olacaktı<sup>80</sup>.

Türk tabyalarını hallaç pamuğu gibi atıp mayınları ağda balık gibi avladıklarını sanan Filo Komutanı Amiral de Robeck Boğazın en dar yerine doğru bir kanal açmak üzere, torpil tarayan gemilere lazım gelen emrin verilmesi zamanının geldiğini düşündü ve bunların himayesi için daha önce hiç harbe girmeden bekletilen 3. tümeni (2. İngiliz filosunu) hasar gören Fransız gemilerinin yerine savaşa soktu. Fakat hiç beklemedikleri bir durumla karşılaştılar. Birkaç saatten beri açılan yaylım ateşle yerle bir edildiği zannedilen tabyalar birden bire bir yanardağ gibi gürlemeye başladı. Herkesin gözü önünde tuz buz olan Dardanos Tabyasının yeniden şahlandığını gören düşmanlar ölünün hortladığını görmüş gibi şaşırıldılar<sup>81</sup>. Nitekim donanmaya mensup subayların daha sonra yazdıkları hatıralarında bu gelişmeyi “inkisar-ı ziya (ışığın laneti) diye anlatmaya çalıştılar. Halbuki tabyanın topları tamamen tahrip edilememişti. Gerçi tabya komutanı Çanakkaleli İsmailoğlu Yzb. Hasan ile ağır obus taburu birinci bölük üsteğmen Trablusgarplı Mehmet Mefsuf şehid olmuşlardı<sup>82</sup>, ama Mehmetçik topları ile görevine devam ediyordu.

Erenköy koyundan geri çekilmek üzere olan Fransız muharebe gemisi Bouvet isabet alarak batmaya başladı. İlk anda karadan atılan bir merminin isabet ettiği sanıldıysa da kurtarılan 48 subay ve askerlerin ifadelerinden geminin bir mayına çarptığı anlaşıldı<sup>83</sup>. Birkaç dakika sonra İnflexible ve Irresistible aynı akibete uğradı. Bu durum karşısında donanmayı boğaz dahilinde tutmanın imkânsızlığını gören Amiral de Robeck harekâtı durdurmak zorunda kaldı. Ocean gemisini Irresistible'nin yardımına gönderirken geri

---

<sup>79</sup> Mühlman, *age*, s.61-62.

<sup>80</sup> A. Camaledin Saraçoğlu, *Çanakkale Zaferi*, 18 Mart 1915, İstanbul 1953, s.18.

<sup>81</sup> Uluğ, *age*, s.27, 32-34.

<sup>82</sup> Daha sonra bu iki subayın komuta ettiği bataryalara Hasan Mefsuf adı verildi. Uluğ, *age*, s.32.

<sup>83</sup> Aspinalli-Oglander, *age*, s.112-113 2 no'lu dipnot; Binbaşı Demaz, *age*, s.24.

çekilme emrini de verdi. Fakat macera bitmemişti. Yaklaşık bir saat sonra Ocean da mayına çarptı ve iki gemi ard arda battı<sup>84</sup>.

O saatleri Çanakkale Savaşı'na mülâzim (teğmen) rütbesi ile katılan Albay Aşır Arkay şöyle anlatıyor: “Bir aralık bir susma oldu. Cephane getirelim mi? dedim. Yüzbaşım: -onu bırak da dışarıya bak- dedi. Denize baktım. Yan yatmış bir zırhlı gördüm. Altının yeşil teknesi gözükte. Bir düşman gemisinin batacağını ne biz ne onlar akıldan geçirmiyorduk. Sükut beş dakika kadar sürdü. Methalden yetişen iki gemi geldi. Yaralıları toplamaya başladı. Biz o aralık ateşi kestik. Sonra ateş yeniden şiddetlendi. Bizde maneviyat derhal artmıştı. Biraz sonra Irresistible'den insanlar suya atladı. Meğer o da mayına çarpmıştı. Bizde artık neşe emir ve kumandayı aştı”<sup>85</sup>.

18 Mart günü saat 17.45'de deniz taarruzu sona erdiği zaman tarafların kayıp bilançosu şöyleydi. Müttefik filosunun 3 zırhlısı batmış, 2 zırhlısı aylarca onarıma muhtaç bir halde yaralanmış, diğer bazı gemileri de tamiri günlerce sürecek kadar hasar görmüştü. İnsan kaybına gelince Bouvet zırhlısında 600 kişi boğulmuş, diğer gemilerdeki ölü ve yaralı sayısı ile beraber zayıyat bin kişiyi bulmuştu<sup>86</sup>.

Türk tarafının zayıyatı düşmanla mukayese edildiği zaman oldukça az görülüyordu. Toplam insan kaybı 18'i Alman olmak üzere 58 şehit, 74 yaralı idi. 176 toptan yalnız 8'i yara almış ve bunların 4'ü kullanılamaz hale gelmişti<sup>87</sup>.

Müttefik donanmasının parlak sebepler ve büyük ümitlerle başlattıkları Çanakkale'yi donanma ile geçerek İstanbul'a ulaşma amaçları Türk kudretinin ve strateji kaidelerinin ihmâli yüzünden Çanakkale'de düşman için mukadder olan klasik bir felakete dönüştü.

Amiral de Robeck Amiral R. Wemyss'e 18 Mart 1915 akşamında çektiği telgrafta Çanakkale'de uğradıkları felaketi şöyle açıklıyordu. “Yarın benimle görüşmek üzere Bozcaada'ya gelmenizi rica ederim. Bugün gerek yüzen

<sup>84</sup> Aspinall-Oglander, *age*, s.112-114; Hamilton, *age*, s.31-32; Demaz, *age*, s.24-25; Sanders, *age*, s.75.

<sup>85</sup> Safa Ş. Erkün, "Çanakkale-Şehitler Memleketi", Tasvir, 18 Mart 1946.

<sup>86</sup> Wilson, *age*, s.258-259; Abidin Daver, *agm*

<sup>87</sup> Perk, *age*, s.19; Sanders, *age*, s.75; Daver, *agm*; Belen (1964), s.149.

mayınlardan, gerek sahillerde inşa olunmuş torpido kovanlarından atılan torpil isabeti alarak batan gemilerimiz dolayısı ile felaketli bir gün yaşadık”<sup>88</sup>.

General Hamilton ise Lord Kitchener’e 13.03.1915’de yazdığı mektupta uğradıkları felaketi şu cümlelerle açıklamıştır: “Bugün değer terazisine vurulursa, gözlerimin önünde cereyan eden pek acı gerekçelerle çok kötü geçti. Bolayır Platosunu ve oradan güneybatı ucuna kadar araziyi incelerken, Türklerin bütün hakim tepeleri ve araziye tahkimatlandırdıklarına ve siperlerle çevirdiklerine şahit oldum. Peşinden Çanakkale Boğazına yol verdik. Takriben bir mil kadar da içeri girdik. Gördüğüm manzara için deniz harp tarihi yazarları eminim -çok canlı- tabirini kullanacaklardır”<sup>89</sup>.

Saldırının başarısızlıkla sonuçlanması, Paris’te çok daha derin bir üzüntü yarattı. Fransız kamuoyu, Bouvet’in battığını 19 Mart’ta Alman haber ajanslarından öğrendi. Fransızların doğu stratejisi için açılan kapı olarak gördükleri Çanakkale’de aldıkları yenilginin hayal kırıklığı ve üzüntüsünü Dışişleri Bakanı Raymond Poincaré şöyle anlatır: “Viviani bana, korkunun herkesi pençesine aldığını söyledi. Telâşa düşen bir grup tehlike habercisi de başımıza türlü felâketler geleceğinden korkuyor”<sup>90</sup>.

Londra’da, Deniz Bakanlığı ise bir yenilginin yaşandığı kanaatinde değildi. 18 Mart günü sözkonusu olan kayıpların savaş öncesi yapılan tahminler doğrultusunda olduğu, bu yüzden planda bir değişiklik yapmasına gerek olmadığı ve Türklere toparlanmaları için fırsat bırakmadan harekate devam edilmesi kanaatindeydi. Bunun üzerine Bahriye Nazırı Churchill, amiralliğin harp komitesini toplantıya çağırdı ve şu teklifte bulundu:

“Derhal Robeck’e telgraf çekelim ve taarruza hiç vakit geçirmeden başlamasını söyleyelim”<sup>91</sup>.

Ancak bu telgraf hiç çekilmedi. Çünkü Lord Fisher bu konudaki kararın De Robeck’e bırakılmasında ısrar etti. Amiral de Robeck ise başlangıçta mağlubiyeti kabul etme taraftarı değildi<sup>92</sup>. Fakat General Hamilton ile yaptığı istişareden sonra istihkâmların, yalnız büyük gemi topları vasıtasıyla tahrip edilebileceği kanaatinin yanlış olduğunu, Çanakkale’deki mayın tehlikesinin

---

<sup>88</sup> Hamilton, *age*, s.35-36.

<sup>89</sup> Hamilton, *age*, s.32-33.

<sup>90</sup> Cassar, *age*, s.161.

<sup>91</sup> Broad, *age*, s.87.

<sup>92</sup> Aspinnall-Oglander, *age*, s.115.

tahmin ettiklerinden daha fazla bulunduğunu ileri sürerek böyle bir harekâtın tekrarına taraftar olmadığını bildirdi<sup>93</sup>. Bunun üzerine Çanakkale Boğazı'na yalnız denizden hücum planı 23 Mart'ta resmen terk edildi<sup>94</sup>.

Çanakkale zaferi Türk kamuoyuna basın yoluyla resmî tebliğle duyuruldu. “Bugün (dün) öğleden evvel 11.30'da Çanakkale Boğazı'nda bataryalarımıza ateş açıldı... Düşman donanmasından bir kısmı öğleden sonra saat üç'te bataryalarımızın ateş menzili dışına çıkmış ve saat altıya kadar fasıla ile bombardımana devam eden sekiz zırhlı bilahare bombardımana nihayet verip uzaklaştılar... Yedi saat devam eden bu şiddetli muhabere bataryalarımızın zaferi ile neticelendirilmiştir”<sup>95</sup>. “Bombardımana rağmen istihkâmlarımızdaki hasar şayan-ı hayret derecede azdır”<sup>96</sup>.

Gazetelerde, alınan galibiyetin önemi ve mehmetçiğin kahramanlıklarının yanı sıra hükümete de övgüler yağdırılmakta ve “Hükümet-i Osmaniye'nin kuvvetinin muhafazasına engel olunamayacağı” görüşüne yer verilmektedir<sup>97</sup>. Yabancı basından alınan haberlerin çoğunda ise “Türklerin müttefik donanmasına vahim bir zarar verdikleri inkâr edilemez” görüşünün altı çiziliyordu<sup>98</sup>.

Gazetelerin köşe yazarları da konu üzerinde önemle duruyordu. Örneğin Ahmet Ağaoğlu “Bundan 15 gün önce Fransız gazetelerinin bazıları Çanakkale Boğazı'nın haritasını çizerek müttefik donanmayı İstanbul önünde göstermekteydiler. Diğerleri ise Rus Ordularının İstanbul üzerine geldiklerini tasavvur ediyorlardı”<sup>99</sup> diyerek İngiliz ve Fransızların harekattan önce kendilerinden ne kadar emin olduklarını belirttikten sonra “Düşman menabi'inden varid olan haberler Çanakkale muzafferiyetinin zan ettiğimizden pek ziyade fevkinde olduğunu ispat ediyor. Osmanlı karargâh-ı umumisinin muharebe ve muvaffakiyeti hakkında vermiş olduğu tebliğ-i resmi düşmanlarımız tarafından yalnız teyid değil gayet mühim bir mi'yasta kabul olunmaktadır”<sup>100</sup> diyerek uğradıkları hayal kırıklığı ve şaşkınlıkları ile yenilgilerini kabul ettiklerini yazdı.

<sup>93</sup> Wilson, *age*, s.259; Demaz, *age*, s.27 ve 38; Thomaz, *age*, s.43.

<sup>94</sup> Wilson, *age*, s.259.

<sup>95</sup> İkdâm, 19 Mart 1915.

<sup>96</sup> İkdâm, 20 Mart 1915.

<sup>97</sup> Sabah, 20 Mart 1915.

<sup>98</sup> Tavsir-i Efkâr, 23 Mart 1915.

<sup>99</sup> Tercüman-ı Hakikat, 21 Mart 1915.

<sup>100</sup> Tercüman-ı Hakikat, 22 Mart 1915.



İngilizlerin Çanakkale ile ilgili resmî harp tarihlerini yazan General Aspinall-Oglander ısrarla “18 Mart akşamı, Türk karargâhında, mağlubiyet ve hezimet korkuları belirmişti, cephanenin yarısından fazlası sarfedilmiş bulunuyordu. Bunların yerine yenilerini getirmek mümkün değildi. Türk topçularının maneviyatı kırılmıştı” diye yazsa da<sup>101</sup> cephede ve İstanbul’da bu görüşü doğrulayacak bir hava yoktu.

Ezici bir üstünlük karşısında mehmetçiğin kazandığı parlak zafer yurttan pek haklı iftiharlar yaratmış, maneviyatı yükseltmişti. O kadar ki Sultan Mehmed Reşâd bile, bu büyük zafer karşısında kaleme sarılarak mehmetçiğin iman dolu göğsünü binlerce düşman mermisine siper ederek ateş tufanı söndürmüş olmasından dolayı ulu tanrıya hamd-ü sena etmişti<sup>102</sup>.

Savlet etmişti Çanakkale’ye bahr ü berden  
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden

Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza  
Oldu her bir neferi kale-i pûlâd-beden

Asker evlâtlarımın pîş-geh-i azminde  
Aczini eyledi idrâk nihayet düşman

Kadr-ü haysiyyeti pâ-mâl olarak etti firâr  
Kalb-i İslâma nüfûz eylemeye gelmiş iken

Kapanıp secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ  
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me’men

18 mart Zaferi’nin kamuoyundaki coşkusu ise basından rahatlıkla izlenebilir. Örneğin İstanbul’da bütün polis ve jandarma karakolları ile Şirket-i Hayriye ve Seyr-i Sefain İdaresi vapurları bayrakla donatılırken<sup>103</sup> Ayıntap’ta (Gaziantep) halk 48 saat aralıksız şenlik yaptı. Antakya’da ise memurlar tarafından parlak tezahüratlar yapıldı ve şehrin her tarafı bayrak ve fenerlerle donatıldı<sup>104</sup>, diğer il ve ilçelerde de benzer kutlamalar yapıldı<sup>105</sup>.

<sup>101</sup> Aspinall-Oglander, *age*, s.121-122.

<sup>102</sup> “Çanakkale Zaferi ve Sultan Reşad’ın Duyguları”, Harp Malulu Gaziler, Sayı 252, Şubat 1977, s.16-17; Şiir için ayrıca bak., Güzel *age*, s.X1.

<sup>103</sup> Sabah, 20 Mart 1915.

<sup>104</sup> Tercüman-ı Hakikat, 24 Mart 1915.

<sup>105</sup> Tercüman-ı Hakikat, 23 Mart 1915.

### SONUÇ

18 Mart Zaferi Avrupa'nın "hasta adam" diye tanımladığı Osmanlı Devleti'nin uzun bir aradan sonra kazandığı ilk büyük zaferdir. Sonunda Türk askerî yıllardır özlenen gücünün özünden bir şey kaybetmediğini göstermiştir. İngiliz donanması, dünyanın en güçlü donanmasıydı. Dünya denizlerinde adı bile düşmanları arasında dehşet uyandırmaya yetiyordu. Hiç kimse Türklere en küçük bir şans tanımıyordu. Ama Türk ordusu mucizevî bir şekilde bu gücü püskürttü. İstanbul'u muhtemel bir işgalden kurtardı. Osmanlı İmparatorluğu'nu bir yıkımdan korudu. Lidersiz, örgütsüz ve moralsiz bir milletin haritadan silinmesini engelleyerek başını dik tutmasını başardı. Bu itibarla 18 Mart, sadece şanlı bir zaferin değil, fakat ezeli Türk kahramanlığının sembolik bir ifadesi olarak da düşünölmelidir.

18 Mart taarruzu, Müttefik Donanmasının büyük ümitlerle ve kendilerinde emin bir şekilde başlattıkları ve kara desteğini göz ardı ederek yalnız donanma gücü ile Çanakkale'yi geçerek İstanbul'a ulaşma girişimi, Türk kudretinin ve savaş stratejisi kaidelerinin ihtimali yüzünden kendileri için mukadder olan klasik bir felakete dönüştü. Bu gelişme Türk tarafında büyük bir sevinç ve coşku ile karşılanırken müttefikler arasında ciddi bir tedirginliğe ve Çanakkale'den geçebilmek için yeni arayışlara yol açtı.

18 Mart Zaferi Balkan devletlerinin savaş konusundaki görüşlerini etkileyerek Bulgaristan'ın Almanya'nın yanında savaşa girmesine, Yunanistan'ın ise savaşın son yılına kadar savaş dışı kalmasını sağlamıştır. Bu itibarla 18 Mart Zaferi, Birinci Dünya Savaşı'nın kaderini değiştiremeye de onun üzerinde önemli izler bırakmayı başarmıştır. Eğer zafer kazanılmasaydı büyük ihtimalle Boğazlar ve İstanbul, O'nda gözü olanların eline geçecekti. Boğazların jeopolitik ve stratejik önemi dünya statükosunu etkileyecek ve burası emperyalist güçlerin mücadele arenası haline gelecekti. Bu bakımdan 18 Mart Zaferi dünya dengelerinin bozulmaması açısından da önem taşımaktadır.

18 Mart Zaferi, donanmasının varlığını gözardı ederek 1912 yılı deniz bütçesi görüşölürken "donanma istemeyiz, bize demiryolu yapın" diyen bir devletin idarî mekanizmasının günahlarını örten bir zafer olarak da görölebilir.

